

עלון זגלמביה זאגלעמביער צייטונג

מידעון מס' 31 תשרי תשע"ב – ספטמבר 2012
Zagłębie (Zaglembie) Newsletter, September 2012

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zagłębie World Organization

שנה טובה ומבורכת לכל בית ישראל
Shanna Tova ! Happy New Year !

מימין, משה זנבר - יו"ר מרכז הארגונים ודן שפירו - שגריר ארה"ב בישראל מדליקים משואה
בעצרת יום השואה ביד הזיכרון לקדושי זגלמביה במודיעין
(L) Dan Shapiro – US Ambassador to Israel and Moshe Zanbar at Yom
HaShoa Memorial service at Yad Hazikaron in Modiin - 2012

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa Gornica
Zawiercie
Czeladź
Ślawków
Wolbrom
Chrzanów
Dańdówka
Golonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Kromolów
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Olkusz
Oświęcim
Piaski
Proąbka
Siewierz
Strzemieszyce
Trzebinia
Wojkowie
Zagórze
Ząbkowice

בעמ' 12 – בני נוער מפולין
מבקרים בישראל/ זאב לירון

בעמ' 10 - תזמורת
בגימנסיה / יצחק גרינגרס

בעמ' 8 – היום לפני 70 שנה -
"הפונקט הגדול" / יונה קובו

בעמ' 4 – מדליק
המשואות ביד הזיכרון

ארגון יוצאי זגלמביה – רח' פרישמן 23 תל-אביב, 63561 טל. 03-5270919
Zagłębie (Zaglembie) World Organization - 23 Frishman St, Tel-Aviv, 63561, Israel - Tel: 03-5270919
zaglembie.org

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, אני שמח לסכם את פעילות הארגון בשנה זו.

ביום השואה קיימנו כדרכנו עצרת ביד הזיכרון שלנו, בנוכחות אנשי זגלמביה ואורחים רבים. כבדו את העצרת בנוכחותם שגריר ארצות הברית בישראל מר דניאל שפירו ויו"ר מרכז הארגונים מר משה זנבר, שהדליקו משואות ואף נשאו דברים.

במחצית יוני הגיעו לביקור בישראל 19 תלמידי תיכון מערי זגלמביה השונות, יחד עם שני מלווים. משך עשרה ימים טיילו האורחים בארץ לארכה ולרחבה. הם סיירו באתרים הקדושים בירושלים, ליהדות, לנצרות ולאסלם; ביד ושם. בקרו בים המלח, מצדה, בית שאן, נצרת, טבריה, הכנרת והמקומות הקדושים לנצרות באזור. כמו כן בקרו ברמת הגולן, בבניאס ובעכו. בחיפה נפגשו עם חברי הארגון. לביקור הצטרפו בני הדור השלישי מאזור המרכז, שהמשיכו עם האורחים לתל אביב, דרך קיסריה.

בתל אביב קבלו את פניהם נציגי עיריית תל אביב, במשרדיהם ומשך יום שלם הם היו אורחי העירייה שדאגה להראות להם את תל אביב על כל חלקיה וגווניה. בערב התארחו בבתי חברי הארגון, על פי ערי מוצאם. היום האחרון של הביקור בישראל החל בקבלת פנים בשגרירות פולין בתל אביב. משם, ביקור ברחוב 'קהילות זגלמביה', בדרך ליד הזיכרון ליהדות זגלמביה ליד הישוב מבוא מודיעים. אחר כך ביקור בעיריית מודיעין, ומשם ל'משואה' שבתל-יצחק וביקור ב'מוזיאון הדואר' מתקופת השואה, המרכז חומר רב על יהודי זגלמביה.

מ'משואה', הגיעו לאולם הארגון ברחוב פרישמן, תל אביב, שם התקיים סיכום של הביקור. לאחר מכן ארוחת ערב במסעדה תל אביבית, ובאמצע הלילה טיסה לוורשה, אחרי פרידה בשדה התעופה לשם הגיעו חלק מחברי ההנהלה. אנו מקווים שהביקור בארץ ירחיב את אופקיהם של האורחים הצעירים, בכל הנוגע לישראל וליהדות זגלמביה והם ישמשו שגרירים טובים שלנו בפולין ובכלל.

כמו כן מתוכנן ביקור מאורגן בזגלמביה, כדי לעלות לקברי אבות ולהיפגש עם ראשי השלטון החדשים, העירוניים והאזורים, שנבחרו בבחירות המוניציפאליות האחרונות.

חברי ויזיזי, עם פרוס השנה החדשה, אני מברך את יהודי זגלמביה בני כל הדורות, בשנה טובה. מי יתן ותכלה שנה וקללותיה, ותחל שנה וברכותיה.

אברהם גרין, יו"ר הארגון

למשה זנבר

היו"ר היוצא של מרכז הארגונים
של ניצולי השואה בישראל
מאחלים לך אריכות ימים בבריאות
טובה!

לקולט אביטל

לבחירתך ליו"ר מרכז הארגונים
של ניצולי השואה בישראל
שאי ברכה
בהצלחה!

תשעה באב - יארצייט לקדושי זגלמביה

ב-ט' באב תשע"ב ה-29 ביולי 2012 נערך היארצייט המסורתי לקדושי זגלמביה ליד אנדרטת האפר בבית העלמין בנחלת יצחק, תל אביב. את הטקס לציון 69 שנים לחיסול קהילות זגלמביה - מסורת בת למעלה מחמישים שנה - הנחה רפי יהלומי, בן הדור השני.

יום השואה תשע"ב, טקס הנחת הזרים ביד הזיכרון לקדושי זגלמביה - Modiin, 2012, Yom HaShoa memorial service

עצרת זיכרון לשואה ולגבורה תשע"ב וטקס התייחדות עם קדושי זגלמביה יד הזיכרון במודיעין - יום חמישי כ"ז בניסן תשע"ב - 19 באפריל 2012

של ניצולי השואה בישראל; אברהם גרין – יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה; ד"ר אביהו רונן – בשם הדור השני.

בנות הדור השני, אראלה תור ורחל גד השתתפו בקטעי קריאה.

הונחו זרים מטעם שגרירות ארצות-הברית בישראל, מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל, שגרירות פולין בישראל, עירית סוסנוביץ', עירית מודיעין, משטרת ישראל וצה"ל.

בתכנית האמנותית הופיעו צמד הזמרים יגאל מזרחי ומני פיליפ המשתתפים בהצגה "כי בנו בחרת" של תיאטרון הבימה; אנסמבל הכינורות במרכז המוסיקה של מתנ"ס מודיעין-מכבים-רעות בהנהלת רונית כהן, בהדרכת המורה לכינור טניה איזנשטדט ובלווי המורה לפסנתר מאשה פורמן.

את הטקס הנחו בני הדור השני ליוצאי זגלמביה: רלי פולק-טוביאש ושלמה קריב.

תודה לקק"ל על הסיוע בארגון הטקס.

תודה למר יולזרי על הסיוע בהסעת החברים לעצרת

עצרת הזיכרון לשואה ולגבורה וטקס ההתייחדות עם קדושי זגלמביה נערכו בסימן ההתנגדות היהודית וציון 69 שנה לפרוץ מרד גטו ורשה ב-19 באפריל 1943. כבכל שנה, אלפים נכחו בעצרת: ארבעה דורות ליוצאי זגלמביה, שרים, חברי כנסת, אישי ציבור, מפקדי משטרה וצבא בכירים, יחידת חיילים על מפקדיהם ואורחים רבים, ביניהם, יוצאי זגלמביה שהגיעו מחו"ל.

"אל מלא רחמים" הושמע מפי החזן חיים גרישטיין, אשר פתח את העצרת בשירת "אני מאמין" וסיימה, לפני האזכרה, בקינה "אלי, אלי למה עזבתני". יצחק גרינגרס, סגן יו"ר הארגון אמר "יזכור", ובאמירת קדיש התכבד צבי איכנולד.

במהלך העצרת, הוסר הלוט מעל האנדרטה לזכרן של רוזה רובוטה, אסתר וויסבלום, אלה גרטנר ורגינה ספירשטיין, שתי האחרונות מזגלמביה, אשר נתלו באושוויץ בגין שנטלו חלק בהתקוממות הזונדרקומנדו באוקטובר 1944 באושוויץ-בירקנאו.

נשאו דברים: דניאל ב. שפירו – שגריר ארצות הברית בישראל [בעברית]; משה זנבר – יו"ר מרכז הארגונים

מדליקי המשואות

(משמאל) השגריר דניאל שפירו ו-משה זנבר
(L) Ambassador Daniel Shpiro & Moshe Zanbar

משואה ראשונה, להוקרת ניצולי השואה ושרידה בישראל ובעולם כולו ולזיכרון הנספים, העלו השגריר דניאל שפירו ומשה זנבר:

דניאל שפירו, שגריר ארצות הברית בישראל ועד לאחרונה חבר המועצה לביטחון לאומי של ארצות הברית. מומחה למזרח התיכון ולצפון אפריקה. את שנת לימודיו האקדמיים השנייה עשה בזמנו באוניברסיטה העברית בירושלים.

משה זנבר, ניצול שואה, כלכלן ואיש ציבור; יו"ר מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל. בין שאר תפקידיו הציבוריים והממלכתיים שירת כנגיד בנק ישראל. הגיע ארצה באניית המעפילים האחרונה ונשלח מיד לקרבות בלטרון, שם נפצע.

אלימלך גרוס Shoa survivor Elimelech Gross

משואה שנייה העלו ניצולי השואה, אלימלך גרוס והדסה תלם: **אלימלך גרוס**, יו"ר ארגון יוצאי טשביניה (Trzebinia) בישראל, שרד תשעה מחנות עבודה. אניית המעפילים בה עלה גורשה לקפריסין. כששב ועלה כעבור 14 חודשים, נקלע לחזית לטרון שם נפצע.

הדסה תלם שרדה את השואה בבדידות, בהסתר ובעבודת כפיים קשה, בסביבה עוינת ועלתה לישראל במסגרת ה"נאשה גרופה".

הדסה תלם - Shoa survivor Hadassa Telem

משואה שלישית העלה יצחק טורנר מלווה בשניים מנכדיו. **יצחק טורנר**, מוותיקי הפעילים בארגון יוצאי זגלמביה, נפצע, כנער, מיריות הנאצים, עת שרפו את בית הכנסת בבנדיין.

משואה רביעית העלו בני הדור השני ד"ר אביהו רונן ורחל גד: **ד"ר אביהו רונן**, היסטוריון. פרסם ספרים ומאמרים רבים בנושא תנועות הנוער בשואה ובתחום המנהיגות. מרצה בכיר להיסטוריה ופילוסופיה במכללה האקדמית תל חי ומורה מן החוץ באוניברסיטת חיפה.

רחל גד בתם של זאב ומינה גולדפלד לבית טננברג מצ'לדז', פעילה בעמותות ציבוריות. בעצרת הקריאה את השיר "קדושי זגלמביה" שכתבה אמה מינה גולדפלד על יד הזיכרון בו התקיימה העצרת.

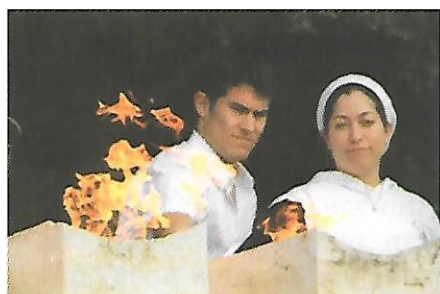
יצחק טורנר - Shoa survivor Itzhak Turner

ד"ר אביהו רונן ורחל גד
Dr. Avihu Ronen and Rachel Gad

Second gen.- Ori and Avi Gelbard ואורי ואבי גלברד

Third gen.: Dror Yudovich & Ora Geler דרור יודוביץ ואורה גלר

משואה חמישית העלו בני הדור השני, האחים אורי ואבי גלברד, בניהם של בלנקה תבדל"א ויוסף ז"ל גלברד, ממייסדי ארגון יוצאי צ'לדז' בישראל: **אורי גלברד**, בעל סטודיו לבניית מודלים. **אבי גלברד**, מהנדס מכונות ותעשיין הממשיך, בהצלחה רבה, את המפעל של משפחת גלברד.

משואה שישית העלו בני הדור השלישי, האחים פרופ' שחר קריב והרב גלעד קריב: **פרופ' שחר קריב**, מרצה לכלכלה באוניברסיטת ברקלי וזוכה מענק קרן סלואן עבור הצטיינות של מדען צעיר. **הרב גלעד קריב**, עו"ד. מנכ"ל התנועה הרפורמית בישראל.

משואה שביעית, היא משואת התקומה, העלו בני הדור השלישי ליוצאי זגלמביה, **דרור יודוביץ ואורה גלר**.

(משמאל לימין), פרופ' שחר קריב והרב גלעד קריב
Third gen.: Prof. Shachar Kariv (L), Rabbi Gilad Kariv

מדברי אברהם גרין בעצרת...

היום, 69 שנים לפרוץ מרד גטו ורשה, מציינת יהדות העולם בכל אתר ואתר את יום הזיכרון לשואה ולגבורה. אנו, יהודי זגלמביה שבדרום מערב פולין, מקיימים גם בתשעה באב, יארצייט, ליד מצבת האפר בבית הקברות בנחלת יצחק, וזאת מאחר ותחילת חיסול גטאות שרודולה וקמיונקה חל בתשעה באב, בתחילת אוגוסט 1943.

אחרי המלחמה, מרבית שרידי השואה מזגלמביה, עלו לישראל. האחרים הגרו בעיקר לארצות הברית, קנדה ומדינות אירופה. בישראל פעלו, כבר אז, ארגונים קטנים של ערי זגלמביה השונות שסייעו, במידה מסוימת, לקליטת שארית פליטת זגלמביה שהגיעה לארץ. אנחנו, הניצולים שהגענו ארצה אחרי שעברנו את השואה, דרשנו והצלחנו, לאחר מאמץ רב, לאחד את כל הארגונים האלה ובמאי 1979, בכנס שנערך בקולנוע רמת גן, בנוכחות כ-1,200 נציגי יהדות זגלמביה מכל עולם, ייסדנו את ארגון יוצאי זגלמביה.

בשנת 1985 נטענו במקום זה עשרת אלפים עצים של הקרן הקיימת לישראל והמקום הפך ליער קדושי זגלמביה.

ביום השואה, שנת 1988, בנוכחות כ-2,000 יהודי זגלמביה שהגיעו מישראל ומכל קצוות תבל, חנכנו את האתר כאן, כי זיכרון ליהדות זגלמביה. מאז אנו מקיימים באתר זה, מידי שנה, את עצרת יום השואה, ולהבדיל – בט"ו בשבט, הנכדים והנינים שלנו מקיימים את מצוות הנטיעות.

הארגון לקח על עצמו כפעילות עיקרית את הנצחת יהדות זגלמביה ואנו עושים זאת, כאן באתר, ובערי ועירות זגלמביה בפולין. באתר זה ברחבת הקהילות, מונצחות כל 23 קהילות יהדות זגלמביה, מהגדולות ועד לקטנות. במפת השיש שבכניסה לאתר מופיעות כל ערי זגלמביה לרבות אלה ששולבו בזמן המלחמה באזור שלנו – חשנוב, אושווינצ'ים וטשביניה. השנה הוספנו גם את מפת שני הגטאות הגדולים – שרודולה ובסוסובייץ וקמיונקה בבנדין. במרתף ההנצחה של האתר מונצחים אלפים מיהודי זגלמביה ומידי שנה מתווספות הנצחות נוספות.

לפני ארבע שנים הנצחנו באתר זה ששה חיילי צה"ל בני זגלמביה, שנותרו יחידים ממשפחותיהם שנספו בשואה, הגיעו לישראל ונפלו במלחמות ישראל. חיילים אלה מכונים 'נצר אחרון' של משפחותיהם.

בערי ועיירות זגלמביה שבפולין, אליהן אנו מוציאים משלחות, קיימו ואנחנו ממשיכים לקיים, בשיתוף פעולה עם השלטונות המקומיים, פעולות הנצחה רבות. כך הונצחו, בצורה מכובדת מאוד, שני הגטאות הגדולים. הנצחנו מספר בתי כנסת, שיפצנו ואנחנו מתחזקים את רוב בתי הקברות, כשבית הקברות הגדול בצ'לדז' נחשב לבית הקברות המתוחזק ביותר בפולין, בזכות פעולו ותרומתו של מוניק סטבסקי - יהודי יליד צ'לדז'. הנצחנו כמה בתי ספר יהודיים, את גימנסית פירסטנברג בבנדין, את בית החולים היהודי בסוסנוביץ' ואת שני בתי היתומים בבנדין ובסוסנוביץ'.

עם זאת, נותר עוד הרבה לעשות בפולין, במיוחד בכל הנוגע לאחזקת בתי הקברות וכן יש עוד מה לעשות בישראל.

את רב העבודה בארגון, עושים היום ילדינו - בני הדור השני, אבל גם הם כבר בני חמישים עד שבעים. אנו מבקשים להבטיח את המשכיות הארגון ופעילותו. לכן, אני פונה, מעל במה זו, אל בני ובנות הדור השלישי שלנו. אם עד עכשיו הייתם פעילים בעיקר בעזרה לזקני העדה שלנו במובן של 'והדרת פני זקן' או 'אל תשליכנו לעת זקנה', ככלות כוחנו אל תעזבנו. עתה, עליכם להיכנס לפעילות בכל התחומים שבארגון. אתם יותר משכילים ויותר מוכשרים מאתנו. האמצעים העומדים לרשותכם רבים ומגוונים מאלה שעמדו לרשותנו. קחו על עצמכם ועזרו בפעילות הארגון.

עשינו ואנחנו עושים לא מעט. אבל נותר עוד הרבה לעשות בישראל, בקשרים עם יהודי זגלמביה בעולם ובמיוחד בערי זגלמביה בפולין. יחד עם זאת, תמשיכו לעשות למען זקני העדה, תשמעו את קורותיהם וסיפוריהם, אולי אפילו עזרו להם לפרסם אותם. אם את זאת תעשו, אנחנו יכולים להיות בטוחים שמכחישי השואה לא יצליחו, שיהדות זגלמביה ושואת יהדות זגלמביה ימשיכו להיזכר ולא ישכחו.

ל ז כ ר ם

שלמה גראואר ז"ל - הסבא של אזור הצפון

השנה הלך לעולמו שלמה גראואר והוא בן 96.

שלמה גראואר בבירקנאו בעת ביקור משלחת ארגון
יוצאי זגלמביה בפולין Shlomo Grauer

שלמה גראואר או שלאמק כפי שקראנו לו שמש שנים רבות ועד יומו האחרון כיו"ר ארגון זגלמביה בחיפה והצפון. הוא שמר על קשר אישי עם החברים בחיפה ובצפון ודאג לנוכחותם בכל ההתכנסויות והאירועים של יוצאי זגלמביה במרכז הארץ, בשמחות ובימי זיכרון.

שלאמק היה אבא, סבא וסבא רבא של חברי ארגון זגלמביה בצפון. הכל אהבו, העריכו וכבדו אותו. האווירה סביבו היתה תמיד נעימה ורגועה. "השולחן של חיפה" תמיד בלט בנשפי חנוכה בלכידותו ושמחתו.

לא רק אצלנו, אלא גם בסוסנוביץ' עיר הולדתו העריכו וכבדו אותו. בכל פעם שיצאה משלחת של חברי הארגון לפולין, שלאמק היה אתנו.

הוא נהג לספר על יהדות סוסנוביץ', על המוסדות היהודיים וחיינו בה. ידיעותיו והכרתו את עיר הולדתו עזרו לארגון בשנים האחרונות לקיים עוד מספר הנצחות של אתרים יהודיים כגון בית החולים היהודי, בית היתומים, הגימנסיה ועוד.

חבל על דאבדין ולא משתכחין. יהי זכרו ברוך.

אברהם גרין

אריה אפרת ז"ל

את אריה אפרת הכרתי בשנות השבעים המוקדמות במהלך עבודתי. אפרת איש ניר צבי היה סוכן בחברת פטרולגז באזור רמלה ולוד שם היתה לו גם תחנת דלק. מעבר לקשרים העסקיים הפכנו לידידים. היו לנו תחומי עניין משותפים; שנינו היינו קצינים במילואים ושנינו עסקנו בעסקי ציבור בנושאים שונים.

ב-1986 כשהחלטנו בארגון יוצאי זגלמביה להקים את יד הזיכרון ביער קדושי זגלמביה ליד מבוא מודיעים, ולאחר שנטענו במקום עשרת אלפים עצים, נאסר עלינו על ידי הוועדה המחוזית לוד-רמלה לבנות במקום בטענה שהאזור מיועד רק לנטיעות. פניתי אל אריה אפרת שהיה, בין היתר, חבר בוועדה האזורית ובקשתי את עצתו. אריה הבטיח שיהיה בסדר. מספר ימים אחר כך השתתף סגן יו"ר הארגון יצחק גרינגרס בישיבת הוועדה המחוזית ושם הוא התבשר שיש אישור להקמת יד זיכרון ביער הקדושים שלנו.

לפני זמן מה הלך לעולמו אריה אפרת ונטמן בבית העלמין של מושב ניר צבי ליד שני בניו שהצעיר ביניהם נהרג במלחמת יום הכפורים.

חבל על דאבדין ולא משתכחין. יהי זכרו ברוך.

אברהם גרין

ארגון יוצאי זגלמביה אבל על מות חברי וחברות הארגון

שלמה גראואר ז"ל - יליד סוסנוביץ'

שמעון פרוכטצווייג ז"ל - יליד בנדין

חנה ארליכמן לבית רייס ז"ל - ילידת סוסנוביץ'

יוסף טסטלה ז"ל - יליד סלבקוב

שלמה מור ז"ל - יליד בנדין

אברהם פורת ז"ל

חנקה גינטר לבית אפשטיין ז"ל - ילידת צ'לדז'

שרה צפרירי לבית שטייר ז"ל - ילידת בנדין

**תנחומינו הכנים לבני המשפחה
מי יתן ולא תוסיפו לדאבה עוד**

היום לפני 70 שנה – "הפונקט הגדול"

יומן. זיכרון. עדות.

עיבוד ועריכה: יונה קובו

"הפונקט הגדול" החל ב-12 באוגוסט 1942 עת רוכזו 10,000 יהודי סוסנוביץ', בנדין ודומברובה-גורניצה בארבעה מרכזים: מגרש הספורט העירוני ברחוב יאן וכמה "שופים" ליהודי סוסנוביץ', שני מגרשי הספורט, "הכוח" ו"סרמצה" ליהודי בנדין ובחזית בנין הקהילה ליהודי דומברובה-גורניצה.

הכינוס בפקודת הגרמנים היה באמתלה של בדיקת מצב התעסוקה והחתמת התעודות האישיות. לאחר שעברו תהליך מיון שולחו כ-10,000 מהם להשמדה באושוויץ. היו אלה הנכים, בעלי משפחות גדולות, מחוסרי עבודה, ילדים, זקנים וחולים. כלומר, היסודות ה"בלתי חיוניים", על פי הגדרת הגרמנים. לימים כונו ימים אלו בחודש אוגוסט בשם "הפונקט הגדול" על שם נקודת (פונקט) הריכוז ממנה שולחו, והיקפה של האקציה.

כדי להבטיח את התייצבות היהודים בנקודות האיסוף ולהפיג את חששם, נקטו הגרמנים בטכסיס הונאה: יום קודם לכן, ב-11 באוגוסט, נאספו כ-700 יהודי צ'לדז' הסמוכה, תעודותיהם הוחתמו על ידי הגסטפו והם שוחררו לבתיהם.

דוד ליוור מביא בספרו, *עיר המתים* (עמ' 73), את לשון הכרוז שפרסם יו"ר היודנראט בבנדין, חיים מולצ'אדסקי ערב הכינוס:

מפגש קראנק איתן הנעלה צום איסוף. חולים סובלים לגירוש.

יהודים, ליבשו בגדי חג ומהרו בשמחה אל מקום הריכוז. בל ישאר איש בבית, כי כל שישאר בביתו לא יוכל אחר כך להישאר בזגלמביה.

רותקה לסקר, בת הארבע-עשרה, מתארת ביומנה, *דפי רותקה* (עמ' 30), את ההגעה למקום הכינוס בבנדין:

6 בפברואר, 1943

... היום נזכרתי במדויק ביום 12 באוגוסט 1942 ב"הכוח" ... קמנו בארבע לפנות בוקר. אכלנו ארוחת בוקר מעולה (יחסית לימי המלחמה) ... לפני שהספקנו להתארגן לגמרי כבר היתה השעה חמש וחצי, ואז יצאנו. בדרך היו אלפי אנשים. כל כמה רגעים היה צריך לעצור כדי שההמונים הצפופים לפנינו יתקדמו. בשש וחצי היינו במקום. הצלחנו להשיג מקום די טוב, על ספסל. עד השעה תשע מצב הרוח שלנו היה די טוב. אז הצצתי מבעד לגדר וראיתי חיילים עם רובים מכוונים אל הכיכר למקרה שמישהו ינסה לברוח (דרך איפה אפשר בכלל לברוח מכאן?). אנשים התעלפו, ילדים בכו, בקיצור – יום הדין....

על תהליך המיון במגרש הכוח בבנדין כותבים רותקה לסקר ודוד ליוור:

בשלוש הגיע קוצ'ינסקי [מאנשי ארגון שמלט, אחד הממונים על העברת יהודים למחנות לעבודת כפייה] והתחילה הסלקציה; 1 זה חזרה הביתה, 1a זה עבודות, מה שגרוע פי כמה מגירוש. 2 זה לבדיקה נוספת, ו-3 גירוש, כלומר מוות. אז ראיתי מה זה אסון. אנחנו התייצבנו לסלקציה בארבע. אמא, אבא ואחי הקטן הופנו לקבוצה 1 ואני ל-1a. הלכתי כאילו הלמו בי... (*דפי רותקה*, עמ' 30)

בשעה תשע בערב הגיע למקום הגסטפו. כל אלה שנמנו עם סוג א' הוטבעה בתעודת הזהות שלהם חותמת אדומה: "הגסטפו סניף קטוביץ". בחצות לילה עזבתי את מגרש הגיהנום. העיר כולה עוטה קדרות ואפלת האפלה. אנשים מהלכים ומתייפחים בבכי. אחד הבוכה משמחה על שניצל ואחד הבוכה על מר גורלו, על אבדן הורים, אשה, ילדים. אין אדם יכול לישון אותו לילה. גם הורי נשארו על מגרש ההשמד כל אותו לילה, יחד עם שאר הנידונים לגירוש, והגשם יורד ללא הפוגה... (*עיר המתים* עמ' 74)

במשפט אייכמן העידה פרדיה מזיא על אירועי הפונקט בסוסנוביץ':

בסוסנוביץ' היו אז כ-25,000 איש, וכולם נצטוו להופיע במגרש ספורט. אנחנו, הנוער, הרגשנו שזאת מלכודת. ידענו שכאשר נהיה בידיהם יעשו אתנו כאוות נפשם. ומה שהם רצו לעשות, זאת כבר ראינו והבנו. אז גם הגיעו אלינו כבר ידיעות מהנעשה באושוויץ על ידי איש שהצליח לברוח משם ולמות אצלנו... היהודים התייצבו כולם... הקיפו אותם הגרמנים. דרייר היה אצלנו... הוא היה הקומיסר לענייני יהודים בגסטפו קטוביץ', והוא עמד עם מקל שלא היה נפרד ממנו והיה מחלק לחיים ולמוות, לפי אות נפשו. הוא היה מפריד בין משפחות, שולח ילדים למקום אחד, והוריהם – אם הם עוד היו נראים לו לכוח עבודה – למקום אחר. והיו רבים שהלכו ביודעין למוות, כי לא רצו להיפרד מהילדים. והלכו נוער שרצו לתמוך ברגע האחרון בהוריהם.

בבנדין רוכזו היהודים שגורלם נחרץ להישלח לאושוויץ בכמה מבנים. כיוון שהגרמנים לא ספרו את הנדונים למוות, הצליחו אנשי תנועת המרי היהודי, שהתגבשה באותם ימים, להבריח ממקום הריכוז אנשים רבים. בדומברובה הסמוכה, כותב דוד ליוור, לא הצליחו לחלצם והיא היתה לעיר ללא זקנים, עיר של יתומים. ביום שבת, ה-15 באוגוסט, בשעות אחר הצהריים, נלקחו האנשים אל קרונות הגירוש ושולחו לאושוויץ. על הנותרים בבנדין לאחר הפונקט, כותב דוד ליוור:

אייסן זאסלפונקט אין סאסנאוויץ
סוף דער אייפזידלינג: 4.12.1942

הקרבת האחרון של הגירוש היה הרב ר' מנדל ליוור מבנדין. ענויי הגוף והנפש במשך יום וחצי במגרש-הריכוז ערערו את מצב בריאותו. קשות הציקוהו רגשי חרטה ומצפוניו נקפו על אשר נתפתה להאמין ליוזנראט ואף דיבר על לב היהודים שיתייצבו במקום-הריכוז. שבור ורצוצ' היה בגופו וברוחו – ושוב לא חזר לאיתנו. נוהג היה לשבת דומם לפתח ביתו, שקוע ומרוכז בתוך עצמו, מבלי להוציא הגה מפיו ומבלי לענות לאיש, אכול צער ונכאים"..."(עיר המתים עמ' 77)

שנה אחרי אקציית "הפונקט הגדול", במהלך חודש אוגוסט 1943, חוסלו גטאות זגלמביה ובא הקץ על קהילותיהן.

לקריאה נוספת, אביהו רונן, "הפונקט הגדול" - 12.8.1942: הגירוש ההמוני של יהודי זגלמביה, משואה י"ז, 1989, עמ' 102-147

ספר חדש - אביהו רונן, נידונה לחיים: יומניה וחייה של חייקה קלינגר

חייקה קלינגר נבחרה על ידי חבריה לשרוד אחריהם, על מנת לכתוב את קורותיהם ולהבטיח את זיכרונם. במחברות שכתבה במחבוא בפולין תיעדה את קורות הארגון היהודי הלוחם בבנדין ובוורשה. היא כתבה בסערת נפש כאשר סיוטי הגירוש, מות חבריה, העינויים שעברה בידי הגסטפו וההכרה בארעיות קיומה מתרוצצים בנפשה. מילותיה נעשו לתיאור נוקב, חושפני וחסר פשרות של מהלך המאורעות.

בבואה לארץ במרס 1944, כראשונת העדות למרד הגטאות, עוררה גל זעזוע בשומעיה בקבעה נחרצות: "במקום שגווע כל העם – שם צריך לגווע האוונגרד שלו". היא הטיחה מילים קשות בפעילים ציוניים ששיתפו פעולה עם הגרמנים במסגרת היודנראט, ובהנהגת היישוב שלא עשתה די לעזרת הנצורים בגטאות.

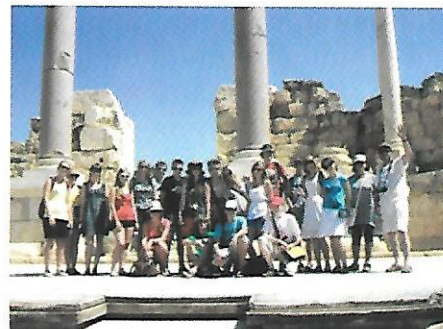
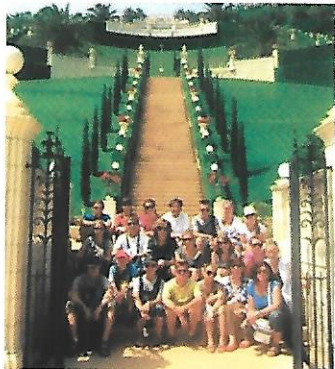
חייקה קלינגר ניסתה לבנות לה חיים חדשים כחברת קיבוץ, אך כוחה לא עמד לה. באפריל 1958, ערב יום השנה למרד הגטאות, שלחה יד בנפשה. יומניה יצאו לאור כשנה לאחר מותה, מקוצצים וערוכים ברוח "משואה" - לתקומה", שהשמיטה מהם את הכאב החרף, את הביקורת הנוקבת ואת התסכול והזעם.

הספר, הנקרא בנשימה עצורה, הוא ביוגרפיה יוצאת דופן, שנכתבה על ידי בנה, אביהו רונן.

בני נוער מערי זגלמביה מבקרים בישראל

מאת: זאב לירון

High school students from Zagłębie visiting Israel

בנדין הגיעו חמש בנות ללא בנים בכלל. הן ספרו לנו שאחרי ההרצאות שקבלו על השואה התקיים מבחן קצר והבנים לא עברו את המבחן רק מסיבה אחת. יומיים אחרי המבחן המוזכר עמדה פולין לשחק כדורגל נגד רוסיה והראש של הבנים היה ימים שלמים עסוק בוויכוחים בתוצאות האפשריות של המשחק.

גם בדיון הסופי בפגישת סיכום באולם הארגון ברחוב פרישמן, אפשר היה להתרשם מהערות התלמידים שהביקור היה מוצלח ביותר.

חבל שאיני יכול להיות נוכח ולראות שוב את התלמידים בפגישה בעיריית צ'לדז' בתחילת החודש עם משלחתנו.

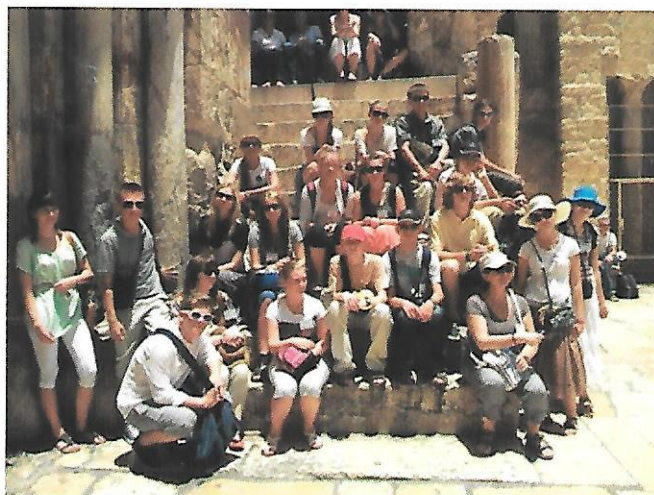
לסיכום, חייבים להמשיך להיות בקשר עם הצעירים ולהגיע לכך שצעירים שלנו יבקרו אצלם.

תשעה-עשר תלמידים מבתי ספר תיכוניים בזגלמביה הגיעו לישראל בקיץ האחרון והיו אורחי ארגון יוצאי זגלמביה. חברי הארגון קבלו את פניהם והתלוו אליהם משך שהותם בארץ. ליוו אותם מנהל הגימנסיה בסוסנוביץ', תומש שיקובסקי ו-ויסלבה קונופלסקה מצ'לדז'.

הסיורים בישראל, לרבות הביקור ביד ושם ויד הזיכרון שלנו במודיעין הותירו רושם חזק על כל אחד ואחד מהם. הם זכו ליחס אישי והתארחו אצל משפחות יוצאי זגלמביה בהתאם לעיר מוצאם.

לנו היה מזל לארח בביתנו חמש בנות מבנדין באווירה נעימה ובשיתוף פעולה הדדי. לשמחתנו הבנות דברו אנגלית ומצאו שפה משותפת עם ילדינו ונכדינו והביקור התארך מעל המתוכנן.

בסוף הביקור הבנו מה היתה הסיבה לכך שמהעיר בנדין הגיעו חמש בנות ללא בנים בכלל. הן ספרו לנו

Orchestra in the Gymnasium

By Itzhak Greengras

At the end of WWI, my parents and brother left Poland and moved to Hanover, Germany, where I was born. At home, we observed Jewish traditions. My father fervently wished to make Aliyah to Israel, especially when the anti-Semitic incidents started in the 1920s, but because of the grave events in Israel, including the events in Hebron, and because of my sisters' young ages, my father decided to leave Germany and meanwhile return to Będzin, Poland, where the entire family lived.

I was registered in the Mizrahi School, where we learned spoken Hebrew and even had the honor of a visit by the great poet, Haim Nachman Bialik. My brother David registered for high school studies at *Yavneh*, which later became *Furstenberg gymnasium*, named after Shimon Furstenberg, a Jewish industrialist and philanthropist who donated the building for the school.

When my grandfather Aharon-Simcha, a Gur Hasid, learned that my father intended to send his son to *Yavneh*, he objected, arguing that my brother would ultimately leave Jewish tradition behind. But my father convinced him, he explained to him that we all hope and pray and expect a Jewish state to be established in Israel. He asked my grandfather, "And who will run it? Merchants, craftsmen, and farmers. We need people with education and knowledge who will be able to run the country."

We promised grandfather that we would use tefilin every day before leaving for school.

I began my high school studies at the *Furstenberg Gymnasium*. It was a magnificent building with spacious classrooms, and behind it were fields for sports matches. We called our teachers "professors" and they came from all parts of Poland. In addition to Polish, we studied Hebrew, German, and Latin. The standard of education was very high. Classes were co-ed, and the code of conduct was very strict. For example, every male student who met a female classmate on the street had to take off his hat and greet her. I had an embarrassing incident regarding this instruction – once I met a female classmate whom I didn't like

and I didn't take off my hat to her for this reason. She complained to my homeroom teacher, and Prof. Maymin gave me a punishment – to take off my hat 10 times to her in the presence of the entire class, explaining that there was no connection between conduct and affection.

Every year on Poland's Independence Day, we would participate in a parade through the city's main streets, and the Polish Army Orchestra would play for all the schools in the city's main square. After the death of Polish president Marshall Piłsudski, who was a friend to the Jews, the orchestra no longer played for us.

The principal of the gymnasium decided to organize an independent school orchestra. Pupils from all grades who played a musical instrument were requested to convene with the conductor, Berenblatt, who was also the conductor of the Hacoah Będzin soccer team's band.

Since there was a shortage of pupils who had a musical education, he also recruited pupils who simply wanted to learn how to play. I also joined, following my friend who was already a member of the orchestra. At first it was difficult because the conductor wanted us to be ready for the forthcoming Independence Day. On Independence Day, we went out to Kolontaya St. with all the other bands, and from there, the band turned left into Małachowski St.. I was so focused on the sheet music that I didn't notice the others, and continued straight ahead, on my own. Luckily my friend noticed: He ran after me and brought me back to the orchestra. I was very embarrassed about my mistake and it took me time to get over the incident, but in the end, I was a member of the orchestra. We would play for all the pupils in the school's Auditorium No. 9.

Those were lovely years. Sadly, most of my classmates were murdered in the Holocaust. We, a small group that remained, kept in touch with each other since then.

Later, this period in August became known as the "Great Punkt", named after the round-up points ("punkt") and the scale of this action.

To ensure that the Jews report at the assembly points, and to dispel their suspicions, the Germans used subterfuge: On the previous day, August 11, 700 Jews of nearby Czeladź were rounded up, their certificates were stamped by the Gestapo, and they were then released to their homes.

In his book, "*Ir Ha'Metim*" (The City of the Dead), David Liwer cites from the poster that was issued by the head of the Judenrat in Będzin, Haim Molchadsky, on the day before the assembly:

"Jews, put on your festive attire and hurry willingly to the assembly site. Make sure that no one remains at home, because anyone who stays at home will no longer be able to remain in Zagłębie." (p. 73).

Rutka Laskier, age 14, described the arrival to the assembly site in Będzin, in her diary, *Rutka's Notebook* : (p.36-37)

"We got up at four o'clock in the morning... There were thousands of people on the road. Every once in a while we had to stop, in order to let the crowd in front of us proceed. At half past six, we were in place... I looked beyond the fence and I saw soldiers with machine guns aimed at the square in case someone tried to escape (how could you possibly escape from here?). People fainted, children cried. In short – Judgment Day".

David Liwer describes the selection:

"At nine in the evening, the Gestapo arrived. Everyone who was Class A received a red stamp in their identity card: "Gestapo Katowice Office". At midnight I left the field of hell. The entire city was enveloped in darkness and gloom. People trudged along and sobbed. One cried because he was saved and another cried over his bitter fate, the loss of parents, his wife, or his children. That night, no one could sleep. My parents also remained on the field of destruction the entire night, together with the others who were doomed to deportation; The rain fell without interruption..." (p.30)

At the Eichman Trial, Frieda Mazia testified to the "Punkt" events in Sosnowiec:

"There were about 25,000 people in Sosnowiec at the time, and all were ordered to come to the sports field.

We, the youngsters, had a feeling that this was a trap. We knew that they would do whatever they wanted when they have us in their hands, and we already had seen and understood what they wanted to do with us. At that time, we already had received news about what was going on in Auschwitz from a man who had been there and managed to escape and came back to die among us... All the Jews reported... the Germans surrounded them. Drier was with us...he was the Commissar for Jewish Affairs with the Katowice Gestapo and he stood there with a stick that never left his hand, and he assigned people to death or life, at his discretion. He separated families, sending children to one place and their parents – if they seemed to have potential for work – to another place. Many of them realized that they were going to die, they didn't want to be apart from their children. And youngsters who wanted to support their parents in their last moments also went along."

The Jews who were fated to be sent to Auschwitz were concentrated in several buildings. Since the Germans did not count those who were being sent to their deaths, members of the Jewish Resistance Movement, that was forming at the time, managed to smuggle many people out of the site. David Liwer writes that adjacent Dąbrowa, where they were not as successful in extracting the Jews, became a city with no old people, a city of orphans. In the afternoon of Saturday August 15th, the people were taken to the railroad cars and sent to Auschwitz.

David Liwer writes about those who remained in Będzin after the "Punkt":

"The first victim of the deportation was Rabbi Mendel Levine of Będzin. The physical and mental torture that he experienced over the day and a half in the assembly site undermined his health. He was tormented by a sense of remorse and guilt that he had been tempted to believe the Judenrat and even persuaded other Jews to report... He was broken in body and spirit... He used to sit silently in the entrance to his house, brooding and absorbed in himself, without making a sound or responding to anyone, consumed by sadness and despondency..." (p. 77).

The ghettos of Będzin and Sosnowiec were destroyed in August 1943, one year after the Great Deportation.

Dear fellow Zagłębian,

In anticipation of the New-year that holds the promise of all good things for us, I am happy to summarize some of the organization's activities this year.

On Holocaust Memorial Day, we held an assembly at our memorial, as usual, attended by many Zagłębian and guests. We were also honored by the presence of Daniel Shapiro, US Ambassador to Israel, and Moshe Zanbar, chair of the Organizations Center, who lit the beacons and addressed the participants.

In mid-June, a delegation of 19 high school students from several Zagłębian cities arrived in Israel with two escorts. For 10 days, our guests toured the country from north to south and east to west. They visited the holy sites to Judaism, Islam, and Christianity in Jerusalem, they visited Yad Vashem, the Dead Sea, Masada, Beit She'an, Nazareth, Tiberias, Lake Kinneret and the holy sites of Christianity in the vicinity. They also toured the Golan Heights, the Banyas, and Acre. In Haifa, they met with several organization members and were joined by Third Generation members, who took our guests to a visit to Caesarea and then to Tel Aviv.

In Tel Aviv, they were warmly welcomed by Tel Aviv Municipality officials, who received the guests in their Municipality offices. Tel Aviv Municipality hosted the visitors for an entire day, and showed them the city's diverse character. In the evening, they were the guests at the home of members of our organizations, based on their city of origin. The final day of their visit began with a ceremony at the Polish Embassy in Tel Aviv and from there, the visitors stopped at Zagłębie Communities Street in Tel-Aviv, on their way to our Memorial in Modiin. They later visited Modiin Municipality, and continued from there to Massuah Institute for Holocaust Studies in Tel Yitzhak, and the Postal Museum, that houses extensive information about Zagłębian Jewry.

From Massuah, the visitors were taken to the organization's hall on Frishman Street in Tel Aviv, where an assembly was held to summarize their visit. Dinner at a Tel Aviv restaurant was an opportunity for an exchange of good wishes. Several executive members met the visitors at the airport as they left for their nocturnal flight back to Warsaw. We hope that the visit will expand the horizons of our young guests and their knowledge about Israel and Zagłębie Jewry, and that they serve as our good ambassadors in Poland and wherever they go.

We are also planning an organized tour to Zagłębie, to visit to our forefathers' graves and meet with the new heads of municipal and regional governments, who were elected in the recent municipal elections.

I wish all Zagłębian in Israel and abroad a Happy New Year – Sahna Tova

Abraham Green - Chairman of the Zagłębie World Organization

Personal Commemoration

We remind you that in the Commemoration Valley in Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations of family members that perished in the Holocaust. Those who wish to commemorate their beloved ones, please contact: jshimshon@gmail.com

Seventy Years Ago – The Great Deportation A journal, a memory, a testimony

Edited by Yona Kobo

The Great Deportation began on August 12, 1942, when 50,000 Jews of Zagłębie were assembled in four centers: the Jews of Sosnowiec at the municipal sports field on Yan St. and several "shops", the Jews of Będzin at two "Hakoah" and "Sarmacja" sports fields, and the Jews of Dąbrowa-Gornica were gathered in front of the community building.

The Germans ordered the assembly on the pretext that they were conducting an employment check and stamping personal certificates. After about 10,000 Jews were sent to die in Auschwitz. These were individuals with handicaps, large families, without jobs, and children, elderly and ill individuals – that is, all the "inessential" elements, as the German defined them.

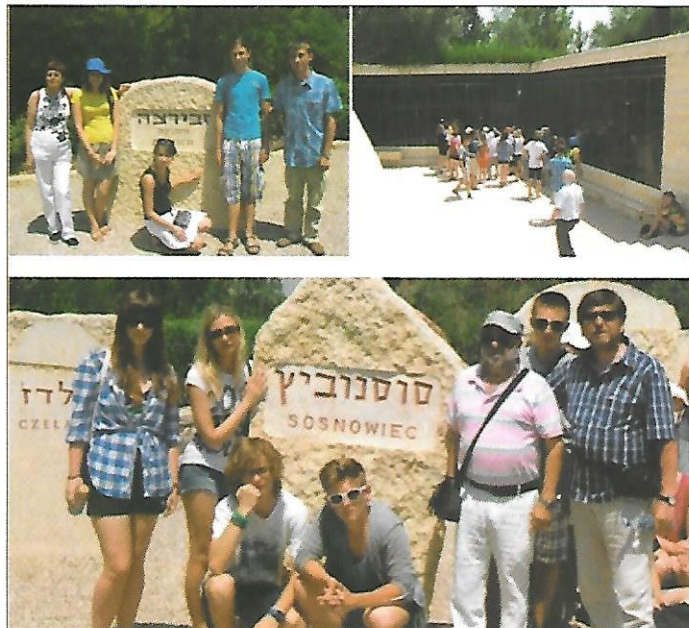

Dąbrowa-Gornica, August, 12
1942, deportation of Jews

שער חדש לבית העלמין היהודי בזביירצה - A new gate to the Jewish cemetery in Zawiercie

בני נוער מבתי הספר התיכונים בערי זגלמביה מבקרים ביד הזיכרון במודיעין, יוני 2012
High school students from Zagłębie, Poland visiting Yad Hazikaron – Memorial of Shoa victims from Zagłębie, June 2012

הנצחה ביד הזיכרון

כל המעוניין להנציח את שמות יקיריו ביד הזיכרון לקדושי זגלמביה במודיעין, אנא העבירו
השמות אל שמשון ישביץ טל 052-5469-888
דוא"ל: jshimshon@gmail.com נא לציין הנצחה

קפה זגלמביה

בכל יום שני הראשון בחודש נפגשים בני הדור השני
והשלישי באולם הארגון בת"א
לפרטים נוספים: רחל בבה
Rachel.bebes@gmail.com

עורכת: יונה קובו. המערכת: אברהם גרין, אנה צוויאקובסקה, אלתר ולנר. עריכה לשונית עברית – חנית רייסר-גיטלר.
עריכה לשונית אנגלית – אילה אבידב. תצלומים – שמשון ישביץ ויוסי ויקום. עריכה גרפית ודפוס – דפוס קוניאק ת"א

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, רח' פרישמן 23 ת"א, 63561
לתרומות: ארגון יוצאי זגלמביה' בנק לאומי, בת-ים, סניף מס. 861, חשבון מס. 33938/34

Zagłębie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, branch No. 861, account No. 33938/34
EM: yonakobo@netvision.net.il